

Gi meg solen!

Du har nettopp kommet hjem fra en utenlandstur. Du sitter i koronakarantene i første etasje i en liten leilighet midt i byen med utsikt til leiligheten vis a vis, 8 m unna. Leiligheten vender mot nordøst. Sola når aldri inn til deg. Gjenskinnet fra vinduer lenger oppe, «fattigmannssola», er det eneste som lar deg ane at dagen går. Ikke rart om du går på veggen og istemmer sluttrepikken fra Ibsens «Gjengangere».

Men det skal bli verre! Fra første juli 2021 blir det lovlig å bygge boliger uten i det hele tatt å ta hensyn til solinnfall i leilighetene. Da trer en endring i kraft i Teknisk byggeforskrift (TEK). Nåværende paragraf 8.10, med et påbud om å vektlegge solforhold, blir fjernet, og dertil veiledningspunktet. Her står det at «Alle boenheter og felles uteareal bør være solbelyst minst fem timer hver dag ved vår- og høstjevndøgn» og at det ved plassering bør «tas hensyn til god utnyttelse av solinnstrålingen og gode dagslysforhold i rom for varig opphold.» Kravet om solinnfall i boliger vil dermed være historie.

Sol, som svar på epidemier

Historisk finner vi, ikke overraskende, *sykdom og epidemier* som den viktigste bakgrunnen for krav om avstand, sol og lys i boliger. De første reformanleggene kom nemlig som direkte følge av koleraepidemien i Christiania i 1851. Vi fikk Arbeiderboligen 1851, et aksjeselskap med mål om å bygge sunne boliger for arbeiderbefolkningen.

Bygningene selskapet fikk realisert rundt om i byen, skiller seg positivt fra den markedsstyrte byggingen på samme tid og som stort sett var uopnåelig for småfolk. Men det monnet ikke stort i havet av bolignød og hektisk bygging på slutten av 1800-tallet. Axel Holst, professor i hygiene og bakteriologi ved Universitetet i Oslo ledet en omfattende undersøkelse av trangboddhet i Kristiania i 1895. Den munnet ut i et minstekrav til romstørrelse på 15 m³ for å sikre et minimum av luft gjennom natten..

Den markedsbaserte leiegårdsbyggingen endte med et digert mageplask i 1899, et krakk som skremte private utbyggere bort fra boligsektoren i mer enn 30 år. I den kommunale utbyggingen som fulgte på begynnelsen av 1900-tallet, ble kravet om sol, lys og luft i nybyggingen fremført med økende kraft, ikke minst for å bekjempe tuberkulosen, den skumle folkesykdommen. Først ut var Kristiania Byggeselskap med arkitekt Kristen Rivertz, som i 1912 bygget 500 små leiligheter på Sagene: rekker av tre etasjes blokker med grønne områder mellom bygningene. Fortsatt med høy utnyttelse, men også med omtanke for et liv mellom husene. Og

etter hvert som kommunen tok over byggingen, ledet av byplansjef Harald Hals, fikk vi de praktfulle områdene på Ila, Torshov og Søndre Åsen, kvartaler med store felles gårdsrom, nærmest for parker å regne.

Sol ute, sol inne

I Bygningsloven av 1924 ble kravet til sol i boliger innført med formuleringen: « ... der bør tas hensyn til at beboelsesleiligheter sikres tilstrekkelig sol». Med fremveksten av funksjonalismen i årene som fulgte, ble kravet til sol en del av det faglige programmet. Leilighetsplaner med stor fasadebredde og sammenhengende vindusbånd. Parallelle bygninger i nord-sørretning for å gi sol både morgen og kveld. Nå kan vi smile over den overdrevne tilliten til hygienetenkning og soldyrkelse. Sol, lys og luft ble betraktet som en udiskutabel forutsetning for sunne boliger mens høy tetthet ble sett som veien til slum.

Dette var den viktigste grunnen til at de omfattende planene om sanering av leiegårdsbebyggelsen ikke kunne gjennomføres under bolignøden etter krigen. Man ville jo miste et stort antall boliger ved å bygge nytt med større plass inne og ute. Svaret på spørsmålet om høy utnyttelse ble dermed høyhus, som sikret ønsket tetthet og nok sol. Ved saneringen av Enerhaugen måtte man overskride vedtatt utnyttelsesgrad for å realisere prosjektet. I drabantbyene, derimot, var tomtegrunnen så pass rimelig at kravet til sol, lys og luft kunne innarbeides i tre- og fireetasjes bebyggelse.

Skyer i horisonten

Solkravet forsvant ut av lovgivningen på 1960-tallet. Nå var det opp til Husbanken å sørge for tilstrekkelig sol og lys i boliger. Blant annet krevde banken at minst ett vindu i stua skulle vende mot sør eller vest og at ingen leilighet skulle vende ensidig mot nord-øst.

Men Husbanken forsvant og etter finanskrisen rundt 1990 ble tomteutviklingen overlatt til private utbyggere. Politikerne hadde gitt opp linja med å eie byens grunn. Dermed ga de også fra seg muligheten til å påvirke tomteprisen. Dette ble skjebnesvangert på flere måter. Den kanskje viktigste grunnen til de siste tiårenes vanvittige prisstigning har vært utviklingen av grunnrenten, eiendommenes verdistigning. Følgen av dette igjen har vært en markert økning av tettheten i de nybygde områdene og dermed et farvel til sola, alt med merkelappen «bærekraftig byutvikling».

Dette er altså historien om hvordan en naiv tro på sol, lys og luft endret seg til en forestilling om at tette og mørke boligområder vil gi billigere boliger og sørge for en bærekraftig by.

Et siste forsøk på å hente sola inn igjen ble gjort i forbindelse med TEK 10, revisjonen av byggeforskriftene i 2010. Etter mye offentlig kritikk slo kommunalminister Målfrid Meltveit Kleppa fast at «sola må me ha!» og fikk gjeninnført dagens formulering i TEK.

Skyggefull framtid

Men nå har regjeringen altså vedtatt å fjerne de forholdsvis moderate kravene. Det skjer under merkelapper som effektivisering og kostnadsreduksjon.

Tilbake til deg som sitter i karantene i din lille, mørke bolig: Se for deg en romslig leilighet i de øvre etasjene, badet i sol og lys og med utsikt over fjorden. Har dette med helse og livskvalitet å gjøre? Er svaret et «Ja», send gjerne et brev til Kommunal- og moderniseringsdepartementet med gjenpart til Helsedirektoratet!

JG